

De auteur zegt toe dat bij het Museum "Oude-Ede" "een manuscript met noten" gedeponeerd zal worden. M.i. behoren de literatuurverwijzingen in het boek zelf. Wie ze niet wil lezen slaat ze over; voor een goed inzicht in de materie en voor verdere studie heeft de lezer er evenwel recht op het notenappaaraat bij de hand te hebben.

Aart de Groot

Dr. Otto J. de Jong, *Nederlandse Kerkgeschiedenis*. Derde aangevulde druk. Uitgeverij G.F. Callenbach bv-Nijkerk 1986 464 blz.

Sinds de eerste druk in 1972 heeft dit werk zijn weg gevonden. Het werd vooral bekend door het aangeven van de grote lijn van de Nederlandse kerkgeschiedenis, waarbij echter vele sprekende details niet werden weggelaten. De aanvullingen in de derde uitgave betreffen vooral de laatste jaren (1965-heden) en de opgave van de literatuur of boekenlijst zoals de auteur deze bescheiden noemt. De ontwikkelingen in het begin van de negentiende eeuw liggen in het verlengde van de Bataafse vrijheid. Ze worden beschreven onder het gezichtspunt van de staatsbevoogding, die mede aanleiding gaf tot het ontstaan van de Afscheiding. De laatste wordt objectief weergegeven tegen de achtergrond van de theologische en religieuze gebeurtenissen in Réveil en Groninger richting. Niet eenvoudig is het om in kort bestek de situatie en de voortgang binnen de Hervormde Kerk te schetsen. Maar De Jong heeft een gelukkige hand in het typeren van ethische theologen en van de vroege modernen, zodat de richtingen duidelijk in het vizier komen. Daarbij valt op de aandacht voor de Rooms-Katholieke wereld met daarin vooral de activiteiten van Schaepman en de bisschoppen. Pastoraat, kerkelijke bouwkunst en vroomheid die zich uit in het lied worden niet vergeten, ofschoon ze in menig handboek misdeeld zijn. Hoezeer Kuyper de aandacht boeit blijkt wel uit het hoofdstuk (22), dat aan hem gewijd is: De tijd van Kuyper (1870-1920). De weergave van de gebeurtenissen rond de Doleantie is zuiver. Ook kleinere denominaties, daarna of in verband daarmee ontstaan, ontvangen proportionele aandacht. De geest van objectieve mildheid siert het hele werk. Slechts één opmerking veroorloof ik mij. De opleiding van de Christelijke Gereformeerde Kerken belandde in 1919 in Apeldoorn, maar dit geschiedde niet, zoals de schrijver meent, nadat de school "vaak verplaatst" was: zij was eerst kort in Den Haag, daarna in Rijswijk en ten slotte in Apeldoorn. Maar dit slechts ter zijde. Het boek behoeft ik niet aan te bevelen, het deed dit zelf reeds zoals blijkt uit deze derde druk.

W. van 't Spijker

Henk Beens, *Een orgel jubileert. Memoriaal van een meesterwerk*. Orgelgeschiedenis van de stad Genemuiden en van een honderdjarig orgel met zijn organisten. Een uitgave van de IJsselakademie, Kampen 1985, 63 blz., fl. 19,-.

Deze fraaie uitgave biedt veel meer dan de titel doet vermoeden. Ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het fraaie orgel in de Hervormde Kerk te Genemuiden stelde de auteur een boek samen, dat vele gegevens bevat van de plaatselijke geschiedenis en dat naast de beschrijving van het betref-